

О.Б.КОРОТИЧ, канд. екон. наук

Харківська державна академія залізничного транспорту

Т.П.ЮР'ЄВА, канд. екон. наук, О.В.ДИМЧЕНКО

Харківська державна академія міського господарства

УПРАВЛІННЯ БЮДЖЕТНИМ ПРОЦЕСОМ РЕГІОНУ

Розмежовуються поняття міста, міської агломерації, регіону, розглядається взаємозв'язок бюджетів різних рівнів, пропонується методика розрахунку розміру дотацій.

Останнім часом все більше уваги в Україні приділяється удосконаленню регіональної політики держави і формуванню внутрішньої політики окремих регіонів. Самостійного значення набувають міста й міські агломерації, створюються довгострокові програми їх розвитку на базі всебічного аналізу стану, взаємозв'язків та підпорядкування регіональних систем різного рівня.

Коли виходити з визначення регіону як окремої територіальної системи [1, 2], то регіоном можна вважати і окреме місто, і міську агломерацію, область або сукупність областей із спільними межами, державу чи кілька держав. Тому потрібне чітке визначення або конкретизація розуміння понятійного апарату регіоналізму.

На нашу думку, у даний час доцільно як окремі регіони сприймати адміністративно виділені області України [3], що характеризуються природно-географічним середовищем, історико-культурними і демографічними особливостями, єдиною нормативно-правовою базою, власним типом виробництва, сформованою ринковою інфраструктурою, певним рівнем життя населення.

Ці характеристики притаманні також містам, але вони є промислово-торгівельними, адміністративно-політичними та соціально-культурними центрами регіональних (обласних), районних і сільських відтворюваних систем.

Міська агломерація складається з кількох міст, які концентруються навколо великого міста, що, як правило, є центром відповідного регіону. Разом з містами до агломерації входить також певна сільська місцевість, яку доречно обмежити рамками адміністративних районів, у яких вони розташовані. Наприклад, до Харківської міської агломерації слід віднести, по-перше, місто Харків (1510 тис. жителів), що є центром Харківського регіону, а також Дергачівський і Харківський райони (відповідно 98,5 і 184,1 тис. жителів) [4]. Таким чином, Харківську міську агломерацію утворюють такі міста, як Харків, Дергачі, Люботин, Мерефа й Південне, що досить тісно зв'язані історично, культурно й економічно, а також сільська місцевість, яка їх оточує.

Реалізація самостійної внутрішньої регіональної політики, що має враховувати інтереси міст, районів, сільських та селищних територіальних громад, неможлива без належної фінансово-економічної бази органів місцевого самоврядування, що забезпечувала б потрібний рівень розвитку місцевого господарства та гарантувала додержання хоч би мінімальних державних соціальних стандартів.

Головною ознакою міжбюджетних відносин кожної країни є організація та шляхи переміщення фінансових ресурсів з одного рівня на інший (рис.1). Основним інструментом такого перерозподілу є система бюджетних трансфертів. До трансфертів в Україні можна віднести дотації, субсидії та субвенції, за допомогою яких регулюється доходна частина місцевих бюджетів.

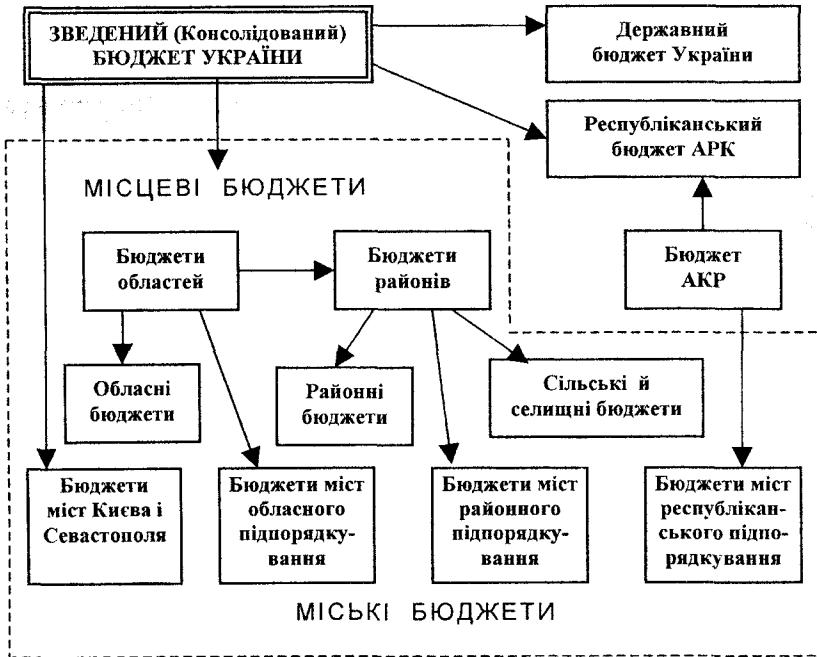

Рис.1 – Бюджетна система України

Існуюча в Україні практика надання трансфертів стимулює утриманський підхід до їх одержання, зводить нанівець стимули до підвищення доходної частини місцевих бюджетів, бо при менших бюджетних доходах регіон має значно більше шансів на отримання дотацій та

субсидій з бюджетів вищих рівнів. Внаслідок цього в Україні розвивається тенденція до збільшення кількості дотаційних бюджетів.

Як бюджетна дотація виступає безповоротне фінансування дефіциту бюджету нижчого рівня без обмеження галузі використання коштів. Згідно з міжнародно визнаною термінологією така бюджетна дотація адекватна поняттю – безумовний (генеральний) трансферт (грант) – *general-non-conditional grant*.

Відповідно до взаємозаліку бюджетам нижчого рівня виділяються кошти на компенсацію затрат, пов'язаних з передачею їм особистих функцій згідно з рішенням центральних органів влади. Ця фінансова допомога є бюджетною субсидією, яка у світовій практиці виступає як спеціальний умовний грант цільового використання.

Більшою мірою до світової практики надання умовних трансфертів (*selective matching grant*) наближена бюджетна субвенція, що постачає як цільове фінансування конкретних видатків бюджетів нижчого рівня за рахунок вищих і при нецільовому використанні має бути повернена.

Розміри дотацій, субсидій та субвенцій, що надаються регіонам, повинні засновуватися на врахуванні системи показників, які характеризуватимуть реальне соціально-економічне та екологічне становище регіону. В більшості країн перевага надається розподілу фінансової допомоги за багатофакторною формулою, яка допомагає об'єктивно й оперативно оцінювати потреби бюджетів нижчого рівня в централізованій підтримці. Майже в усіх країнах (за винятком Франції і Швеції) щороку здійснюється перегляд структури формули та уточнення вагових коефіцієнтів її параметрів.

Для розв'язання проблеми визначення розміру дотацій у бюджетній системі України пропонується адаптований до її умов формалізований спосіб визначення фінансової допомоги бюджетам нижчого рівня [5].

Методика розрахунку міжбюджетної фінансової допомоги передбачає імовірнісний підхід до величин показників соціально-економічного розвитку усіх регіонів країни і враховує параметри ранжування показників, що визначаються на базі їх основних статистичних характеристик. Грунтується вона на таких етапах.

Етап 1. Визначається величина нормативної фінансової допомоги конкретній (*i*-й) території D_i^* в поточному році згідно з формулою

$$D_i^* = N_{Di} \cdot \overline{C}_{pi} \quad (i = \overline{1, n}), \quad (1)$$

де $N_D = D_B / Ч_0$ – норматив державної дотації в поточному році, грн.; D_B – загальна сума фінансової допомоги територіям, тис.грн.; $Ч_0$ – загальна чисельність населення усіх n дотаційних регіонів держави в поточному році, тис.чол.; $Ч_{pi}$ – чисельність населення i -го регіону, тис.чол.

Етап 2. Подаються у вигляді таблиць варіаційних рядів дані за сукупністю показників соціально-економічного розвитку усіх m територій країни в базовому році, наприклад, у вигляді ряду $g_1 \leq g_2 \leq \dots \leq g_i \leq \dots \leq g_m$.

За даними варіаційного ряду розраховуються математичне очікування $m(\cdot)$, середнє квадратичне відхилення $\sigma(\cdot)$, значення нормованої випадкової величини $Z(\cdot)$, величини $\Phi(Z^*)$ і $\Phi(Z)$ ($\Phi(\cdot)$ – функція Лапласа, Z^* – норматив величини Z), $\text{mod}(\Phi(Z^*) - \Phi(Z))$.

Етап 3. Розраховуються величини коефіцієнтів корекції параметра D_i^* : $K_{gi} = g / g_n$ – коефіцієнт корекції величини трансферта згідно з нормативом g_n питомої ваги регіону у ВВП і НД в минулому році; $K_{Qi} = Q / Q_n$ – коефіцієнт корекції величини фінансової допомоги територіям згідно з нормативом Q_n приведенного обсягу виробленої продукції в минулому році; $K_{zi} = 2 - \bar{z} / z_n$ – коефіцієнт корекції параметра D^* згідно з нормативом z_n і величини середнього рівня \bar{z} заробітної плати в регіоні в минулому році; $K_{Pi} = 2 - \bar{p} / p_n$ – коефіцієнт корекції параметра D^* , що залежить від величини

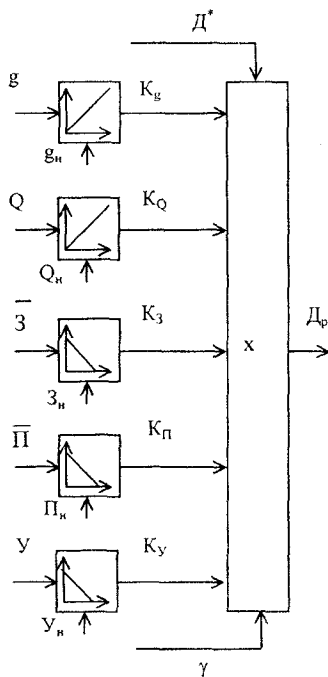

Рис.2 – Схема моделювання впливу коефіцієнтів корекції на величину D_i^*

нормативу Π_n і середнього податкового потенціалу $\bar{\Pi}$ регіону в минулому році; $K_{Y_i} = 2 - Y/Y_n$ – коефіцієнт корекції параметра D^* згідно з приведеним рівнем Y забезпечення населення послугами ЖКГ, а також величини Y_n його нормативу (рис.2).

Визначаються величини

$$Z_i = K_{g_i} \cdot K_{Q_i} \cdot K_{Z_i} \cdot K_{\Pi_i} \cdot K_{Y_i}, \quad (2)$$

а також величини функції

$$\text{sign}(\cdot) - 1 = \begin{cases} +1 \text{ при } K_{z_i} \geq 1 \\ -1 \text{ при } K_{z_i} < 1 \end{cases} \quad (3)$$

і коефіцієнти корекції

$$\beta(\cdot)_i = 1 + [\text{sign}(K(\cdot)_i - 1) \cdot \text{mod}(\Phi(Z_i^*) - \Phi(Z(\cdot)_i))].$$

Етап 4. За виразами

$$\begin{aligned} D_{\text{НП}} = D \cdot & \left\{ 1 + [\text{sign}(K_g - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_1^*) - \Phi(Z_1)) \right\} \times \\ & \times \left\{ 1 + [\text{sign}(K_Q - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_2^*) - \Phi(Z_2)) \right\} \times \\ & \times \left\{ 1 + [\text{sign}(K_{Z_3} - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_3^*) - \Phi(Z_3)) \right\} \times \\ & \times \left\{ 1 + [\text{sign}(K_{\Pi} - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_4^*) - \Phi(Z_4)) \right\} \times \\ & \times \left\{ 1 + [\text{sign}(K_Y - 1)] \cdot \text{mod}(\Phi(Z_5^*) - \Phi(Z_5)) \right\}, \end{aligned} \quad (4)$$

де $Z_1 = (g - m_g) / \sigma_g$, $Z_2 = (Q - m_Q) / \sigma_Q$, $Z_3 = (\bar{Z} - m_{\bar{Z}}) / \sigma_{\bar{Z}}$, $Z_4 = (\bar{\Pi} - m_{\bar{\Pi}}) / \sigma_{\bar{\Pi}}$, $Z_5 = (Y - m_Y) / \sigma_Y$ – нормовані випадкові величини, обчислюють величини $D_{\text{НП}_i}$ ($i = \overline{1, n}$) не приведеної до параметра D_B (не нормалізованої) фінансової допомоги бюджету нижчого рівня.

Етап 5. Визначається величина вагового коефіцієнта

$$\gamma = D_B / \sum_{i=1}^n D_{\text{НП}_i} \quad (i = \overline{1, n}). \quad (5)$$

Етап 6. Визначається величина фінансової допомоги D_i i -му бюджету нижчого рівня з боку вищого в розрахунковому році за формулою

$$D_{P_i} = \gamma \cdot D_{НП_i} \quad (i = \overline{1, n}). \quad (6)$$

Запропоновану методику можна використати як при встановленні розміру дотацій окремим регіонам країни, так і для розрахунків перерахувань бюджетам районів, сільським і селищним бюджетам, що дозволить у майбутньому відійти від суб'єктивного підходу у формуванні доходної частини бюджетів нижчих рівнів і підвищить їх самостійність.

1. "Круглый стол" журнала "Регион: проблемы и перспективы" // Регион: проблемы и перспективы. – 1997. – №1. – С.9-10.

2. Шилов В. Регион: проблемы и перспективы // Регион: проблемы и перспективы. – 1997. – №4. – С.50-52.

3. Коротич О.Б. Комплексне управління регіоном // Вісн. Харк. держ. екон. ун-ту. – 1993. – №3(11). – С.20-22.

4. Корсунский В. Сколько нас в стране, областях и городах // Время. – 1999. – 3 апреля.

5. Шпачук Е.В. Формализация бюджетных дотаций многофакторной формулой с учетом нормативов услуг ЖКХ // Весн. Харьк. гос. политехн. ун-та. – Харьков: ХГПУ, 1998. – С.119-121.

Отримано 06.10.2000

УДК 56.050.9(2)25

Е.А.КАРЛОВА, канд. экон. наук, Т.В.КАЗАК

Харьковская государственная академия городского хозяйства

УСЛОВИЯ ЭФФЕКТИВНОГО РАЗВИТИЯ ГОРОДА КАК РЕГИОНАЛЬНОЙ ЕДИНИЦЫ

Рассматривается сущность системы управления городом. Описаны интуитивная модель организации инженерной инфраструктуры города и ее внешние связи с экономической региона. Определены основные цели развития города, связанные с концепцией организации территории для региона.

Современный украинский город является сложной социально-экономической системой с развитой инженерной инфраструктурой. Это комплекс материального производства, рационального ресурсопотребления, взаимоотношения трудовых ресурсов и других элементов.

Говоря о городе, необходимо рассматривать его как систему с определенной целью, для реализации которой предназначается совокупность предметов, явлений, логических представлений, формирующих объект. Предположим, что целью является совершенствование или разработка эффективной системы управления региональной единицей, т.е. городом. Нужно ли для этого знать его название, перечень административных районов? Нет, так как эти данные, в определенной